

Estudi d'impacte ambiental, prospecció i intervencions arqueològiques preventives en l'obra de la carretera eix del Llobregat C-16 de Navàs a Berga

PERE CASCANTE¹ I PEP FARGUELL²

El present article és una breu presentació dels treballs arqueològics més destacats, realitzats des del 2004 fins el 2007, per a l'obra anomenada "Nova Carretera C-16, Eix del Llobregat, tram de Navàs a Berga". Aquests treballs comprenen l'estudi d'impacte ambiental, des de la vessant arqueològica, la prospecció i delimitació de possibles jaciments arqueològics, en fase de projecte, i llur excavació i documentació, en fase d'obra.

L'estudi d'impacte ambiental comprèn l'anàlisi de la traça del nou vial projectat, i les seves variants, confrontant-lo amb la situació dels jaciments afectats que es troben catalogats a la Subdirecció General del Patrimoni i pels catàlegs dels Ajuntaments, com en els possibles jaciments dels que només es tenen notícies orals.

Un cop s'ha realitzat aquest buidatge es passa al treball de camp verificant la situació d'aquests jaciments, o possibles jaciments, a més de prospectar totes les zones afectades pel traçat/s projectat/s.

D'una banda, per a cada jaciment i/o zona d'expectativa arqueològica es crea una fitxa on es recullen les dades sobre les restes localitzades. Posteriorment, els jaciments i/o zones d'expectativa arqueològica es situen georeferenciats en un plànol, confrontats al projecte d'obra.

D'altra banda, durant la prospecció de camp poden aparèixer nous jaciments i/o zones d'expectativa arqueològica no detectats anteriorment, ni per la carta arqueològica específica, en aquest cas del Berguedà, ni per els Plans Especials de

---

1. Director de les intervencions arqueològiques a Sant Marc de Cal Bassacs i Sant Pere de Casserres per a l'empresa ATICS, S.L.

2. Director del control arqueològic, juntament amb el Sr. Jaume Diaz Ortells, de la "Nova Carretera C-16, Eix del Llobregat, tram de Navàs a Berga". A més va dirigir els treballs d'excavació arqueològica del jaciment anomenat Accés Est Casserres, per a l'empresa ATICS, S.L.

Patrimoni locals (quan existeixen). Aquests elements igualment queden georeferenciats i confrontats al projecte d'obra.

En alguns casos la troballa d'un jaciment arqueològic pot arribar a determinar la traça definitiva de l'obra, llavors és quan es realitza una delimitació del jaciment per així evitar afectar-lo en fase d'obra com és el cas de Sant Pere de Casserres el qual comentarem més endavant. D'aquesta manera, es preserva el jaciment en fase de projecte, variant part de la traça determinada per l'extensió del jaciment, sempre i quan la traçabilitat i la viabilitat de l'alternativa ho puguin permetre.

Tota aquesta documentació s'analitza i s'inclou dins l'estudi d'impacte ambiental, el qual serà un dels elements que determinarà la traça definitiva de l'obra i per tant el projecte executiu.

Durant la fase d'obra d'aquesta nova carretera l'arqueòleg encarregat del control realitzà una tasca preventiva, ja que assabentat d'allò que es documentà en l'estudi d'impacte va poder anticipar-se a l'arribada de l'obra. Tanmateix realitzà el seguiment exhaustiu de les desbrossades que es preveien en el projecte d'obra i de tots els moviments de terres que afectaven el subsòl, ja fossin per desmuntats o per adequació d'àrees d'abassegament, indicades o no en el projecte d'obra. Aquest control proporcionà una gran quantitat de troballes que no es podien detectar en el moment de l'estudi d'impacte, ja que moltes de les zones estaven cobertes per la vegetació o només eren visibles en extreure la capa vegetal.

Així doncs, les restes arqueològiques situades dins la traça, detectades en l'estudi d'impacte o durant el control de l'obra, s'excavaven i documentaren, per després valorar l'interès patrimonial que podien tenir i salvaguardar-les o no del pas de la carretera.

En el cas de la "Nova Carretera C-16, Eix del Llobregat, tram de Navàs a Berga" es detectaren tot un seguit de jaciments o zones d'expectativa arqueològica dels que s'excavaren i documentaren els següents:

– Barraca de vinya d'en Pere Roll: es va documentar durant la prospecció arqueològica duta a terme durant l'elaboració de l'estudi d'impacte ambiental. Aquesta construcció de pedra seca quedava al límit de la traça i es va poder documentar i salvaguardar, en fase d'obra, modificant lleugerament la traça de la nova carretera.

– Forn de Can Periques i el seu entorn: aquest jaciment ja estava marcat dins la carta arqueològica del Berguedà com a Casa de Can Periques i fou detectat més àmpliament durant la prospecció arqueològica duta a terme durant l'elaboració de l'estudi d'impacte ambiental. Es va poder documentar tot un complex industrial i agrari relacionat amb la font de Can Periques. Aquesta font assortia d'aigua i emplenava, tant el forn de teula i material constructiu, datat en el segle XIX, com també una sèrie d'embassaments i petites preses que menaven aigua cap a les hortes de la Casa de Can Periques situades als peus del gran casal que se situava a l'altra banda de la C-16. Les restes foren excavades en fase d'obra Totes les estructures documentades es trobaven dins la traça de la nova carretera i van ser eliminades, fins hi tot la font fou reconduïda. El forn ha estat l'única estructura que s'ha conservat, després de restaurar-lo, ja que es troba a tocar de la nova carretera però no dins la traça.

– Els entorns de Sant Marc de Cal Bassacs: l'ermita de Sant Marc de Cal Bassacs i el seu entorn ja eren coneguts com a jaciments dins la carta arqueològica del Berguedà. Aprofitant que la nova carretera passava a prop de l'ermita, sense afectar-la, es decidí

projectar un vial d'accés des del barri de Cal Bassacs, adscrit al municipi de Gironella, fins a l'ermita. Aquest petit vial afectava l'entorn de l'ermita, indret que durant els anys 80 es va excavar i localitzar en part un poblat d'origen visigot. Degut a la proximitat de la carretera i del nou vial es va decidir fer un seguit de rases, per delimitar el possible jaciment a l'entorn de l'ermita de Sant Marc Cal Bassacs. Com a resultat d'aquestes rases es varen poder identificar una sèrie d'àrees on s'hauria de fer una excavació arqueològica (més endavant detallarem els resultats d'aquesta intervenció arqueològica duta a terme en fase d'obra). Finalment es modificà el traçat del vial ja que afectava directament algunes de les restes arqueològiques trobades als entorns de l'ermita de Sant Marc de Cal Bassacs.

- Forn de calç de Can Ferreres: aquest forn fou detectat en el moment de control dels desmunts de terres en fase d'obra, ja que estava cobert completament de terra i matolls i durant la fase de prospecció per a l'estudi d'impacte ambiental no va poder ser detectat. El forn es trobava dins de la traça principal de la nova carretera i un cop excavat i documentat es va decidir eliminar-lo.

- Barraca del Pla de Cal Tàpies: aquesta barraca va ser detectada en el moment de fer el control dels desmunts de terres d'una zona d'abassegament que no havia estat inclosa en el projecte d'obra i, per tant, no s'havia pogut fer la prospecció durant l'estudi d'impacte de l'obra. Aquesta barraca es trobava en un estat molt precari, només restaven un parell de filades dels murs, així doncs, s'excavà i documentà, i poc després es procedí a la seva eliminació.

La zona on es localitzaren les restes més importants fou en el tram 2 de l'obra, de Puig-reig a Gironella, i més concretament en l'adequació de la carretera que havia d'unir la C-16 a l'altura de Gironella amb Casserres. En aquesta zona després de realitzar la prospecció arqueològica es documentaren els següents jaciments i zones d'expectativa arqueològica:

- Forn del Totxot: documentat durant l'estudi d'impacte ambiental, finalment quedà fora de la traça de la carretera. Així doncs, no es va haver de fer cap tipus de prospecció ni intervenció arqueològica.

- Sitges del Torrent de Figueroles: Aquestes estructures d'emmagatzematge es documentaren durant el control de les zones de durant el control de les zones d'abassegament de la carretera. Aquest jaciment no era conegut en anterioritat, però es localitzaren un total de 38 sitges de les que únicament s'excavà una per a poder determinar profunditats i la datació relativa del jaciment. El material que es va poder recollir a l'interior de les sitges datava entre finals de l'edat del ferro fins l'època ibèrica. Finalment, cal dir que no es va delimitar del tot el camp de sitges, ja que semblava que s'estenia una mica més al sud, àrea que quedava fora de la zona d'abassegament, i per tant el nombre de sitges podria augmentar.

- Racó de Barbats: aquest possible jaciment, situat entre les codines de Barbats, fou documentat pel material trobat en superfície, datat en època del ferro, resultant de la prospecció arqueològica duta a terme durant l'elaboració de l'estudi d'impacte ambiental. Finalment, sembla que l'opció de vial que transitava per aquest paratge fou desestimada i el jaciment no queda afectat pel traçat de la nova carretera de Gironella a Casserres.

- Sant Pere de Casserres: aquest jaciment fou detectat durant la prospecció arqueològica duta a terme durant l'elaboració de l'estudi d'impacte ambiental. En

fase de projecte es varen realitzar una sèrie de rases per delimitar el jaciment en extensió, ja que la traça de la carretera de Gironella a Casserres travessava el jaciment. Els resultats arqueològics dels treballs foren extraordinaris, més endavant els resumirem. El fet més important fou que la importància de les troballes feu modificar, en fase de projecte, part de la traça de la carretera per no afectar el possible jaciment.

– Accés Est Casserres: aquest possible jaciment fou detectat durant la prospecció arqueològica duta a terme durant l'elaboració de l'estudi d'impacte ambiental. El traçat de la carretera, en aquest cas, no es podia canviar degut a la traçabilitat de la mateixa, així doncs, en fase d'obra s'inicià el control de màquines mentre es rebaixava la capa vegetal. Com a resultat del control s'identificaren dues zones clarament delimitades: una zona de sitges i una altra d'enterraments i estructures precàries, més endavant detallarem els resultats obtinguts. Durant deu mesos es va estar excavant el jaciment amb uns resultats força interessants. Després de la intervenció es va poder modificar en part la traça perquè passes per sobre de la zona d'enterraments i així no destruir les estructures documentades, tal i com hauria passat si s'hagués seguit el projecte d'obra, ja que la carretera en aquest punt havia de rebaixar el terreny natural.

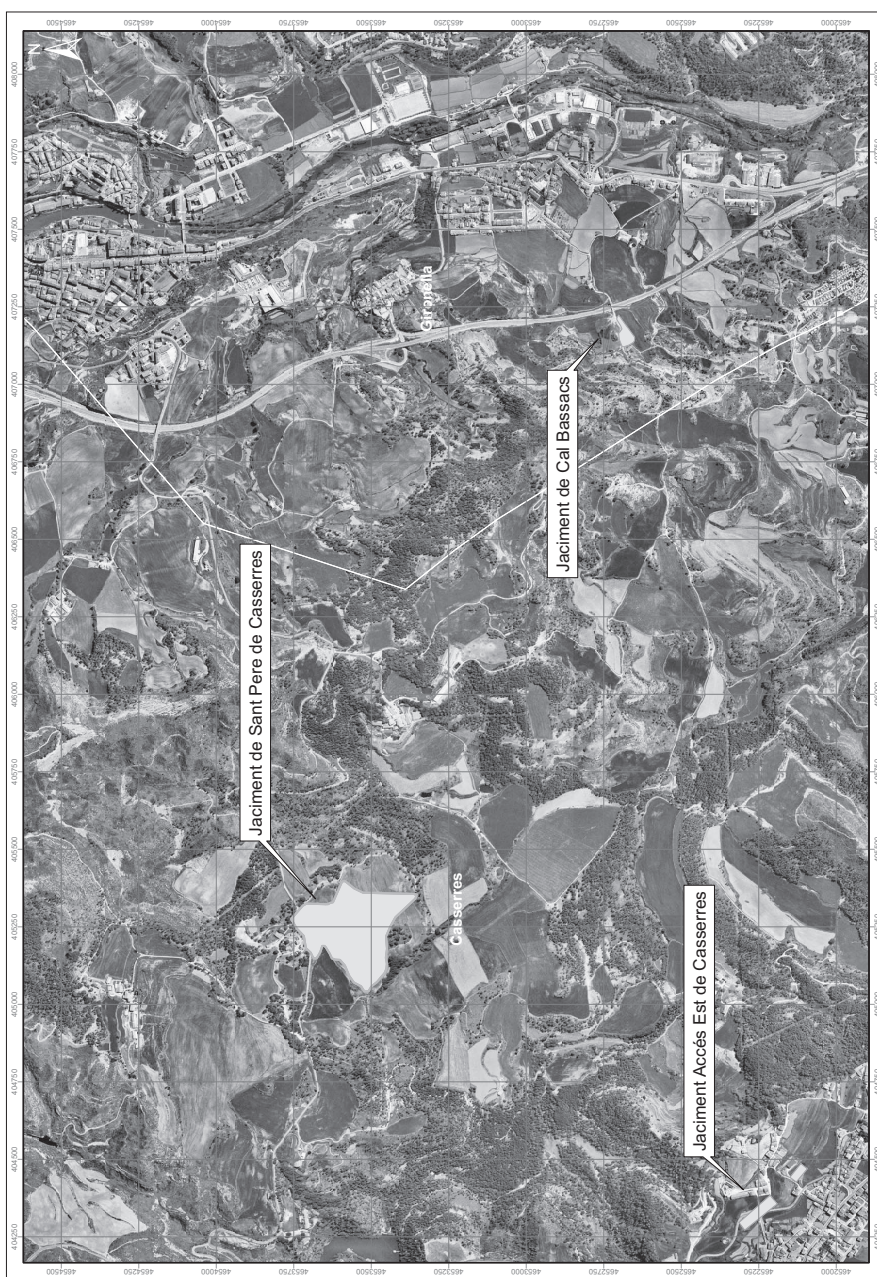
De tots aquests jaciments destacariem tres que han comportat les intervencions més importants. Aquests serien: Els entorns de Sant Marc de Cal Bassacs, Sant Pere de Casserres i l'Accés Est Casserres. Destaquem aquestes tres intervencions no només per la importància i l'interès dels jaciments, sinó perquè creiem que han estat un digne exemple de com, a partir d'uns estudis d'impacte ambiental i les seves prospeccions hem arribat a concretar uns jaciments que s'han pogut delimitar, en fase de projecte, i excavar en fase d'obra. Per una banda s'ha modificat, el projecte d'obra per tal de no afectar un important jaciment (com ara Sant Pere de Casserres) i, per una altra banda, s'ha anticipat als moviments de terres i al normal procés de l'obra (en el cas dels Entorns de Sant Marc de Cal Bassacs i l'Accés Est Casserres).

Els tres jaciments es situen en el mateix entorn del baix berguedà, més precisament en la carretera que porta de Casserres a Gironella, això és, en un marge de vuit quilòmetres. En aquests vuit quilòmetres el jaciment de l'accés Est queda a la sortida de Casserres, en l'actual carretera que va a Gironella, mentre que el jaciment de Sant Pere de Casserres es troba a mig camí entre Casserres i Gironella. Finalment, el jaciment de Sant Marc de Cal Bassacs es troba al sudoest del terme municipal de Gironella, en el marge oest del riu Llobregat a tocar del terme municipal de Casserres i proper a un antic camí de terra que porta de Casserres a Gironella.

Els antecedents històrics de la zona ens porten fins a l'època romana moment en que ja eren conegudes les mines de sal, plata i ferro als Pirineus. Les de sal havien de ser les situades en l'eix de Cardona-Súria-Sallent. Cató sembla que ja les comença a explotar poc després del seu desembarcament el 195 a.n.e. a Empúries.

També s'anomena al poble dels Bargusis que ocupaven les lleres del Llobregat amb la capital a Vergium, indret que, de sempre s'ha assimilat amb Berga. Aquesta tribu, veïna dels Ausetans i el Ceretans, sembla que ocuparia de la futura Catalunya central.

Ja en el segle VIII d.n.e., segons la font de l'emir Hisham I, hi ha una razzia que afectarà els antics territoris dels bergistans. Cap el 795 d.n.e., segons la carta de repoblació de Lluís, el Piadós, es conquereixen les places fortes d'Osona, Casserres i Cardona.

Figura 1. Localització geogràfica dels tres jaciments més representatius

Ja cap el segle IX, a partir de la figura de Guifré, el Pelós, s'instaura la dominació comtal i monàstica. En aquest període es funden molts dels monestirs berguedans: Sant Salvador de la Vedella (830), Sant Salvador de Mata (899), ambdós patrocinats pel bisbe Nantigis d'Urgell, i dependents del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles (Valls del Valira). En aquest moment es funda el pagus de Berga.

ACCÉS CASSERRES EST (ENTORNS DE LA CREU DE SANT SALVI).

El primer dels jaciments documentats que passem a descriure breument és el de l'Accés Casserres Est on es va localitzar un camp de sitges amb una cronologia que va des de l'època alt imperial fins l'alta edat mitjana, tot i que encara s'està estudiant el material i les datacions podran ser més concretes. En una altra zona del mateix jaciment hi ha un total de 180 tombes amb un ventall cronològic que va des del segle V al IX, amb tombes que tenen diverses tipologies: de tègules, simples, de banyera, amb coixinet, de cista (amb tot un seguit de variants) i antropomorfes. Potser la troballa més important ha estat la d'un seguit de murs que conformen una exedra i les parets del cantó oest d'una antiga església.

Dins la zona de necròpolis també s'ha documentat un canal per reconduir les aigües d'un antic torrent, un dipòsit i altres construccions que podrien correspondre amb una zona de pastera i decantació d'argiles, que funcionaria amb el forn de material d'obra localitzat a escassa distància de la zona de treball i al costat del canal. La datació del forn mitjançant un estudi arqueomagnètic ha donat una cronologia per el seu abandonament àmplia però significativa, entre el 117 i el 401 d.n.e., moment en que apareixen les primeres tombes de la necròpolis.

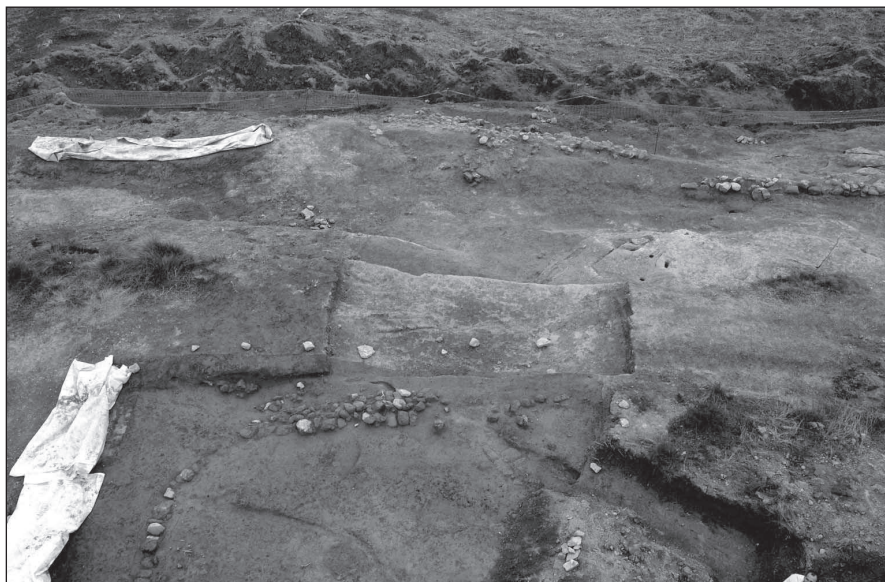
Figura 2. Vist parcial del jaciment anomenat Accés Casserres Est (entorn de Sant Salvi).

ENTORNS DE SANT MARC DE CAL BASSACS

La documentació consultada en l'Arxiu del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles sobre l'església de Sant Marc de Cal Bassacs ens parla de que, entre el segle X-XI, prop de Gironella s'havien fundat, sota el patrocini del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles, les ermites de Sant Quintí i Sant Cugat, juntament amb corts, orris, masos, premses, etc... Creiem que l'església de Sant Quintí seria la de Montclar, mentre que la de Sant Cugat podria ser la de Sant Marc. El canvi de nom es conseqüència d'una plaga de llagostes que acabà amb els cultius al segle XVIII i que va remetre el dia de Sant Marc, d'aquí la nova advocació del temple. Tanmateix, hi ha documentació extreta de l'Arxiu de les baronies de Pinós i Mataplana, datada entre els segles XIII-XIV, on s'esmenta una església dedicada a Sant Marc a Gironella, no sabem si fou l'existent o bé una altra.

En aquest jaciment, després de delimitar unes àrees d'espectativa arqueològica al voltant de l'església de Sant Marc de Cal Bassacs es pogué excavar una sitja, en una terrassa inferior de l'església, datada entre el segle VI-VII.

En una zona més propera a l'església es va documentar un retall a la roca natural que anava d'est a oest amb restes de trilla i algunes construccions. S'interpretà com l'antic traçat d'un camí amb una sèrie d'estructures de poblament i agrícoles al voltant de l'església i del camí. S'han recuperat restes ceràmiques del segle VI-VII, però sobretot restes dels segles IX-XI amb vores d'olla de perfil en S. Per tant, pensem que aquest lloc hauria estat habitat des d'una època molt anterior a la que en un principi es creia, establint una cronologia relativa per al jaciment al voltant dels segles VI-VII.

Figura 3. Vista parcial de la intervenció realitzada al Entorns de Sant Marc de Cal Bassacs.

SANT PERE DE CASSERRES

Entre el segle X-XI (907), segons els documents de l'arxiu del monestir de Sant Sadurní de Tavernoles, es consagra la parròquia de Sant Pau de Casserres. Entre el 1035-1040 trobem la primera notícia sobre el priorat benedictí de Sant Pere de Casserres, tot i que ens sembla que el priorat de Sant Pere de Casserres hauria de tenir un precedent.

En el mateix Arxiu del monestir de Sant Sadurní de Tavernoles existeix notícia (1259) referent al monestir de Sant Pere de Casserres dins les possessions de Tavernoles, fruit d'un judici del papa sobre la jurisdicció episcopal. Al 1266 continua essent possessió de la mateixa abadia.

L'abat Jaume de Sant Sadurní de Tavernoles, segons els documents del Diplomataris de Sant Sadurní de Tavernoles de 1474, confereix a Bartomeu Capdevila, entre altres, el priorat de Sant Pere de Casserres que s'inclou a l'abadiat del seu monestir. Aquestes són les últimes notícies sobre el priorat, encara que en tenim d'altres que fan referència al mas Sant Pere situat a la parròquia de Casserres, com ara: un document de l'Arxiu de les Baronies de Pinós i Mataplana de l'any 1533, Damià Serra veí de l'Hostal de Guardiola vengué a Bernat Pinós, fill de Francesc de Pinós, procurador de les baronies de la Portella del castell i de la batllia, el mas de Sant Pere. Aquestes serien les darreres notícies de l'existència física del lloc. Més endavant trobarem un document inèdit de l'any 1757, de l'arxiu "Batlle" de Ramon Mas i Puig, a la zona dita les vinyes de Sant Pere hi havia un conjunt de 9 propietaris que compartien dites vinyes. Aquesta zona, segons les afrontacions, sembla correspondre amb l'antiga localització de Sant Pere de Casserres al Berguedà. Així doncs, el lloc conegut com Sant Pere, al terme municipal de Casserres, sembla tenir una clara pervivència en el temps, tot i que l'església i el priorat no estaven localitzades.

Durant la intervenció arqueològica, que consistia en la delimitació del possible jaciment, es realitzaren un total de 56 rases que ajudaren a delimitar un jaciment que hores d'ara s'apropa a les 7 hectàrees d'extensió. Així doncs, totes les propostes de variants de la nova carretera afectaven el jaciment que es dividí en cinc zones.

La primera zona es localitza en la terrassa superior al voltant de l'actual masia dels Porxos de Canudas, on es pot veure material constructiu reaprofitat, ocupat per la necrópolis de l'antic priorat.

La segona zona correspondria a la terrassa central ocupada per la majoria de les estructures que haurien pertangut a l'antic cenobi, a més de localitzar-se una sèrie de murs de possible origen tardoromà.

Aquestes dues primeres zones identificades correspondrien al que hem anomenat àrea del monestir de Sant Pere de Casserres, que ocuparia les dues primeres terrasses i s'hauria organitzat al voltant d'una església i unes estructures annexes, orientades al sud, fins arribar a tocar l'antic camí que passava per sota de les dependències monàstiques. Damunt del monestir i a l'entorn de la masoveria dels Porxos de Canudes es localitza una zona d'enterraments. Pràcticament tot el material arqueològic, recuperat en aquesta zona, corresponia a fragments de ceràmica gris medieval de pasta grollera reduïda datada entre els segles IX i XII.

A la tercera zona, corresponent a la terrassa inferior, es documentaren una sèrie de murs que quedaven delimitats pels marges existents. Creiem que en aquesta zona creiem que es trobaria la part rústica d'una possible vila romana.

L'àrea corresponent a aquesta estructura sembla estendre's per totes les terrasses del jaciment i concentrades majoritàriament en la tercera zona on s'han documentat una gran quantitat de murs en disposició ortogonal. La part més meridional de l'àrea semblava conservar unes estructures visibles, amb una possible funcionalitat defensiva. La cronologia relativa que es despenia de les zones on es va poder recuperar material arqueològic corresponia a l'època tardorromana, amb una quantitat considerable de material ceràmic consistent amb olles de perfil en S i llavi de secció triangular, datades entre els segles VI-VIII, ceràmiques africanes de cuina, trossos d'àmfora africana i altres de ceràmica comuna romana de pasta oxidant. Caldria destacar la troballa d'una vora de ceràmica africana D, forma Hayes 59 datada entre mitjans del segle IV i el segle V d.n.e.

La quarta zona que es va delimitar es trobaria a l'oest del jaciment, prop d'una deu d'aigües natural. Aquest element es va documentar fotogràficament i es va interpretar el que semblava ser una bassa i un rec, tallat en el terreny natural, que transitava cap a la zona de sitges, identificada com la cinquena zona. El mur que conformava la presa d'aquesta bassa és de forma oval i presentava un aparell similar al dels murs de la possible vila romana.

La cinquena zona consisteix en una extensa àrea d'emmagatzematge amb un considerable nombre de sitges, limitat pel cantó sud i est per el camí de Cal Sargantana i per l'oest per un torrent. Cap de les sitges detectades fou excavada, ja que es tractava de delimitar el jaciment en extensió.

Figura 4. Vista parcial dels camps que ocupa el jaciment de St. Pere de Casserres des de la terrassa superior.

CONSIDERACIONS FINALS

El treball de prospecció arqueològica i delimitació de jaciments en fase de projecte d'obra dona uns excel·lents resultats si es fa de manera exhaustiva i rigorosa, ja que la detecció anticipada de restes pot ajudar a prendre decisions, beneficioses des del punt de vista de salvaguarda del nostre patrimoni, sobre el projecte executiu d'una obra.

Així doncs, el posterior control arqueològic de moviments de terres, en fase d'obra, s'efectua de manera anticipada i comporta una millor gestió dels recursos. El camí endegat des de fa uns anys no és fàcil, perquè encara ens topem amb dificultats en la coordinació i establiment de prioritats en molts camps, sobre tot per part de les empreses constructores, però no deixa de ser engrescador que seguint aquest procediment, es pugui arribar a una entesa amb els diversos interlocutors que comporta una gran obra d'infraestructures. Si tenim un bon estudi i ens anticipem a l'obra, molts cops tenim un camí planer per a poder treballar sense entorpiments.

En definitiva, la gestió del patrimoni comença per un bon coneixement dels diferents elements arqueològics i arquitectònics que el conformen. Aquest coneixement ens ajuda a analitzar i preveure les possibles afectacions, sobre el patrimoni, que es puguin desprendre quan hi ha un estudi d'impacte ambiental derivat d'un projecte d'obra. Però aquest coneixement sobre els elements ja detectats no és suficient per a salvaguardar allò que no es coneix. Tal vegada, el treball més important, des de les institucions públiques encarregades de la gestió patrimonial, és fer entendre que les prospeccions arqueològiques, implícites en els impactes ambientals, són una eina per a detectar allò que no s'ha detectat i incorporar-ho al gruix del coneixement sobre el patrimoni, ja que com es pot albirar en l'anàlisi previ dels jaciments Accés Casserres Est, Sant Pere de Casserres i en part en el de Sant Marc de Cal Bassacs, hi ha zones del nostre territori que encara resten per descobrir, excavar i interpretar.

D'altra banda, els resultats arqueològics de les intervencions als jaciments Accés Casserres Est, Sant Pere de Casserres i Entorns de Sant Marc de Cal Bassacs han donat uns resultats ara per ara parcials, a falta d'aprofundir en els estudis, però força encoratjadors ja que ens fan pensar que l'excavació en extensió dels jaciments de Sant Pere de Casserres i el dels Entorns de Sant Marc de Cal Bassacs donarien uns resultats excel·lents, de cara a poder comprendre com s'articula aquest territori en unes fases històriques, l'antiguitat tardana i alt medieval, poc conegudes o conegudes de manera molt fragmentària en comparació a altres zones del territori català.

Sembla que el nexa d'unió entre aquests tres jaciments podria ser una antiga via de comerç de la sal que possiblement provenia de Cardona i es dirigia cap a les valls d'Osona i el Ripollès. Al voltant d'aquesta via s'articularien, ja des d'època prehistòrica, una sèrie d'establiments que desembocarien, a partir de l'antiguitat tardana, en uns nuclis de població força importants propers a centres religiosos.

El jaciment trobat a l'Accés Casserres Est ens testimonia mitjançant la datació de part del camp de sitges, el forn i les estructures annexes (canalització del torrent, zona de pastera i decantació d'argiles, un depòsit) que, com a mínim, des d'època alt imperial hi ha algun nucli d'hàbitat a Casserres.

Un cop abandonats el forn i les estructures annexes, en aquest mateix lloc es construeix una església. Possiblement, podria tractar-se de Sant Salvi, advocació coneguda per el topònim de Creu de Sant Salvi situada en aquest mateix indret i desmuntada l'any

1936 en el moment que es porta a terme la construcció de la carretera de Casserres a Gironella. La datació d'aquesta església, a falta de l'estudi del material extret de l'excavació, seria a partir del segle V, moment en que s'abandona el forn i es realitzen els primers enterraments amb tègula a doble vessant. Els enterraments al voltant de l'església continuen fins a un moment encara per determinar de l'alta edat mitjana, moment en que es basteix el monestir de Santa Maria i la posterior Santa Maria de l'Antiguitat, situada a un centenar de metres del jaciment.

La majoria dels enterraments excavats corresponen a la fase de l'antiguitat tardana, entre els segles V i VIII. Això ens mostra un fort poblament de la zona que no pot ser un altre que l'antiga Castrum Serris esmentada en la carta de repoblament de Lluís el Piadós del 795 d.n.e.

En el jaciment anomenat Sant Pere de Casserres s'han localitzat unes estructures que podrien correspondre a una gran vila romana, amb una datació encara per determinar, però que com a mínim la podem situar a finals del segle IV. Aquesta vila seria visible des del jaciment anomenat Accés Casserres Est i s'alçaria a mig camí de Casserres i el riu Llobregat.

Sobre part de les estructures romanes es bastiria, en algun moment del segle XI, el monestir de Sant Pere de Casserres i les dependències annexes. La troballa de ceràmica corresponent al segle IX ens podria fer endarrerir aquesta datació, a falta d'un major coneixement sobre l'edifici i la seva estratigrafia. Sembla que el moment d'abandonament del priorat seria en algun moment del segle XIV, tot i que continua existint una masoveria fins el segle XVI.

Les impressionants dimensions d'aquest jaciment es palesen amb el desviament de la nova carretera que ha d'unir Gironella i Casserres. A la vegada, les importants troballes realitzades necessiten d'una excavació en extensió que ens mostri el verdader abast estructural de les restes. Pensem que podria tractar-se d'un dels jaciments més importants de la Catalunya central, amb un abast cronològic que ens duria ininterromputament des de l'època romana fins l'alta edat mitjana.

En el cas de Sant Marc de Cal Bassacs podríem parlar d'un nucli poblacional d'època visigòtica, al voltant d'un antic ermitatge, a tocar del camí que mena de Casserres passant per Sant Pere. Més tard l'ermita passaria a ser una església de més entitat amb una possible advocació a Sant Cugat, mentre que el nucli poblacional al voltant de l'església es manté. Finalment, a partir del segle XVIII fins els nostres dies es coneix amb el nom de Sant Marc de Cal Bassacs.

BIBLIOGRAFIA

- ARXIU BATLLE. *Document inèdit 1767*.
- BENCH FIGUERAS, J.: *Les barraques de pedra en sec d'Altafulla*, Estudis Altafullencs núm. 3. Centre d'Estudis d'Altafulla, 1979.
- BERNAT CASTELLVÍ, A.: *Les barraques de pedra seca a la conca mitjà del Gaià*, Fundació Roger de Belfort. Santes Creus, 1998.
- BUSQUETS I COSTA, JOSEP (2002). *El pont de Sant marc I el pont d'Orniu a EROL*, nº75. Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga hivern 2002.
- CABALLÉ, G. I OLIVARES, D. (2002): *Forns per a la producció de materials de construcció en època moderna. La fabricació de maons, teules, calç i guix en un entorn*

- preindustrial*, a II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya, Sant Cugat del Vallès 18-21 d'abril de 2002. Actes, volum II.
- CARRERAS, J. et altri (1990): *El Berguedà: De la Prehistòria a l'Antiguitat*. Àmbit de Recerques. Manresa. Col·lecció els Llibre de l'Àmbit.
- CARRERAS, J. (2002): *Els forns tradicionals de ceràmica de La Bisbal. Monografies d'història de la construcció*. Diputació de Girona, Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes de Girona, Universitat de Girona. Girona, 2002.
- CASTILLO, A i RIU, M. (1962): *El poblado bergistano de Camp-Maurí*. C.A.N. VII. Zaragoza. Pp 426-431.
- CEBRIÀ BARAUT (1994-95): Acta Urgellia Societat cultural Urgel·liana. Volum XII. Lleida 1994-95
- CEBRIÀ BARAUT (2004): Acta Urgellia. Societat cultural Urgel·liana. Volum XIV. Lleida. 2004
- CENTRE D'ESTUDIS BAGANESOS (1989): *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*. Llibre III. Esglésies i vida eclesiàstica. P-201. Bagà.
- CURA, M. i ROVIRA, J. (1976): *Consideracions sobre el poblat del Bronze Final de Merlès (St. Pau de Pinós, Barcelona)*. Cypsela, 1. Girona
- DAURA, A. / GALOBART, J. i PIÑERO, J. (1995): *L'arqueologia al Bages*. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 1995.
- DD.AA., (1986): *Gran Geografia comarcal de Catalunya*. Vol. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- DD.AA, (1988): *Carta Arqueològica del Berguedà*. Generalitat de Catalunya. Barcelona. Treball inèdit
- DD.AA.(1990): *El Berguedà: de la Prehistòria a l'Antiguitat*. Àmbit de Recerques del Berguedà. Maig 1990.
- DD. AA. (1995): *Catalunya Romànica. El Berguedà..* Vol. XII. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- DD. AA. (1995): *Del Romà al Romànic*. Vol. 0. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- FARGUELL PALLARES, JOSEP (2005): *Forn de cal Bassacs i l'antic camí ral de Sant Marc de Cal Bassacs (Gironella, el Berguedà), localitzat en la nova carretera C-16, eix del Llobregat, de Barcelona a Puigcerdà. Tram 3: Gironella-Berga (p.k. 30+00)*. Juliol 2005.
- FLORENSA PUCHOL, FRANCESC X. (2005): *Projecte d'intervenció arqueològica als entorns de l'església de Sant Marc de cal Bassacs*. Agost 2005.
- GIRONÈS DESCARREGA, J.: *L'art de la pedra en sec a les comarques de Tarragona*. Diputació de Tarragona. Tarragona, 1999.
- I.E.S. GIRONELLA: *Les construccions vitivinícoles al Baix Berguedà. Barraques de vinya, tines i premses*, I.E.S. Gironella, curs 99/00. Exemplar fotocopiats a la Biblioteca municipal de Puig-Reig.
- MACIÀ, T. (1996): *Estudi documental, històric i artístic del pont de Periques de Puig-Reig*, a Quaderns científics i tècnics 8. Estudis, informes i textos del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1996.
- MARTÍN VILASECA, F. i SERRA BATLLE, R.: *Les construccions de pedra seca a la comarca de les Garrigues*. Pagès editors, Lleida, 1991.
- MUSEU DEL MONTGRÍ I DEL BAIX TER: *El Montgrí que hem oblidat. L'activitat tradicional al massís del Montgrí*, (Papers del Montgrí, núm. 19) Ajuntament de Torroella de Montgrí, 2001.

- NOGUÉS I ESTANY, JOSEP (1973): Història del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles. Barcelona, 1973
- OLIVARES, D. (1997): "El forn de Cal Bassacs" a *L'Erol* núm 55. Àmbit de Recerques. Berga, 1997.
- PICÓ, J. (1995): *Trossos d'història d'un poble. Puig-Reig*. Ed. Picó, arts gràfiques. Solsona, 1995.
- PLANS I MAESTRA, J.: *Construccions de pedra seca a la comarca del Bages. Barraques de vinya al terme de Sant Fruitós de Bages*, Secció d'Estudis del centre Excursionista de la comarca del Bages. Manresa, 1994.
- RAMON CAMPS. Apunts o notes d'Història de la vila de Casserres. Anys'20 Inèdit.
- SERRA I ROTÉS, R. : *Aproximació a la història de Puig-Reig*. Manresa 1982.
- SERRA I VILARÓ, JOAN. Notes històriques de Casserres, recollides per Joan Serra i Vilaró, quan era vicari d'aquella vila. Inèdit.
- SERRA I VILARÓ, JOAN (1989): Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius. Llibre III. Esglésies i vida eclesiàstica. P-201. centre d'Estudis baganesos. Bagà 1989.
- SOLER I BONER, J.: *Les barraques de vinya. Les construccions de pedra seca a la comarca del Bages*, Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 1994. Quadern núm. 9.
- SOLER I BONER, J.: *Barraques i tines, construccions per a la vinya*, Dovella núm. 24, pàg. 59-61. Manresa, 1987.
- SOLER I BONER, J.: *La tècnica de la pedra seca. La construcció popular* Dovella núm. 29, pàg. 47-52. Manresa, 1988.
- SOLER I BONER, J. I PERARNAU, J.: *Les barraques de vinya al terme municipal d'Artés (Pla de Bages)*. Dovella núm. 17, pàg. 37-43. Manresa, 1985
- URGELIA. Volum II: Arxiu Diocesà del Bisbat d'Urgell. Traduït per J.Servià I Baraut. P-52.